

Verslag van de werkgroep van Nederlandstalige Maatschappelijk Assistenten werkzaam bij de Commissies tot Bescherming van de Maatschappij

Doelstelling

De doelstelling van de werkgroep was om, na ontleding van de actuele situatie, via studie en bespreking te komen tot een zekere gelijkvormigheid en coördinatie van taken en optreden van de sociale dienst, zowel naar de C.B.M. toe als naar de buitenwereld.

Daartoe werden onder meer een aantal beschouwingen gemaakt over de eigen sociale dienst binnen het specifieke kader van de C.B.M. Vanuit de dagelijkse praktijk met geïnterneerden werd het nodig geacht deze ervaringen te verwoorden.

Tevens werd er een onderlinge vergelijking gemaakt tussen de sociale diensten werkzaam bij de verschillende Commissies tot Bescherming van de Maatschappij en dit qua aard van het werk, modaliteiten, samenwerking met het secretariaat e.d.

Probleemstelling - Terreinafbakening

Alhoewel het werkterrein van het maatschappelijk werk en de daarmee gepaard gaande problematiek veel ruimer is, en er meer aspecten van het maatschappelijk werk aan bod kwamen, werd het geheel beperkt tot de volgende vijf hoofdthema's:

- I. Hoe komt men tot internering?
- II. Werking van de C.B.M.
- III. Verzorging, plaatsing, nazorg.
- IV. De sociale dienst in het kader van de uitvoering van de wet van 1964
- V. Hoe ervaart de geïnterneerde de opgelopen maatregel?

I. HOE KOMT MEN TOT INTERNERING?

Door de onderzoeks- en vonnisgerechten kan een procedure gevoerd worden met het doel de ontoerekenbaarheid van de verdachte te laten vaststellen op grond van zijn geestestoestand en om te zijnen laste de internering te laten bevelen.

In de praktijk gebeurt het dat een onderzoeks- of vonnisgerecht een deskundig psychiater aanstelt om de geestestoestand van de verdachte te onderzoeken met het doel de (on)toerekenbaarheid op het ogenblik van het delict vast te stellen en om uit te maken of deze toestand momenteel nog voortduurt.

Zowel de aanstelling van de deskundige als de neergelegde expertise zijn van dermate groot belang voor zowel het verdere procesverloop als de toekomst van de beklaagde, dat we menen dat het doorlichten ervan de nodige aandacht verdient.

A. De aanstelling van een deskundige

Bij de aanstelling van een deskundige wordt ons inziens te veel rekening gehouden met de aard van de feiten door de verdachte gepleegd. Voor het arrondissement Turnhout bijvoorbeeld gebeurt het opvallend veel en bijna uitsluitend voor zedenmisdrijven; in Limburg is dat voornamelijk in criminele zaken. Concrete cijfers over deze problematiek ontbreken echter; systematisch onderzoek werd, voor zover ons bekend, nooit verricht.

B. Kwaliteit van het deskundig verslag

De psychiatrische expertise is een fundamenteel document wanneer het gaat over een (mogelijke) internering.

'Het is duidelijk dat het expertiseverslag op elk geval een definitieve stempel drukt die zeer moeilijk kan gewijzigd worden. Dit zou nog geen onoverwinnelijke moeilijkheid betekenen moesten de doorsnee psychiatrische expertises op een voldoende wetenschappelijk peil staan. Dit is echter niet het geval, zoals er met nadruk op gewezen werd bij gelegenheid van de laatste Nationale dagen van de Belgische Vereniging voor Criminologie (september 1980). Zeer verwonderlijk is deze situatie nu ook weer niet, wanneer men bedenkt dat nergens een definitie wordt gegeven noch van de minimale eisen waaraan een psychiatrisch-deskundig verslag moet voldoen, noch van de bevoegdheidscriteria die toelaten iemand als "deskundige" te bestempelen'.¹

C. Inobservatiestelling

De inobservatiestelling is een maatregel, bepaald door de wet van 1 juli 1964 om het geestesonderzoek in geschikte voorwaarden mogelijk te maken. De aangehouden verdachte wordt in een psychiatrische afdeling van een gevangenis geplaatst met het oog op een psychiatrisch onderzoek.

'Wanneer er gronden zijn om aan te nemen dat de verdachte verkeert, hetzij in staat van krankzinnigheid, hetzij in een ernstige staat van geestesstoornis of van zwakzinnigheid die hem ongeschikt maakt tot het controleren van zijn daden, kunnen de onderzoeksgerechten, in de gevallen waarin de wet voorlopige hechtenis toelaat, een aanhoudingsbevel verlenen om hem in observatie te stellen'.²

De inobservatiestelling kan ambtshalve gelast worden, aangevraagd wor-

---

1. Prof. Dr. J.P. DE WAELE, *Enkele Dysfuncties van de Wet tot Bescherming van de Maatschappij*, Belgische Vereniging voor Medische Ethiek en Moraal, 20; Vgl. *Panopticon*, 1983, 242.

2. Ministerie van Justitie, *Wet tot Bescherming van de Maatschappij tegen abnormalen en de gewoontemisdadigers*, 1 juli 1964, uittreksel uit het Belgisch Staatsblad van 17 juli 1964, Art. 1 § 1, blz. 3.

den in een gemotiveerd schriftelijk verzoek van verdachte of zijn raadsman of aangevraagd worden door een gemotiveerde schriftelijke vordering van het O.M.

De inobservatiestelling eindigt door het verlopen van de bevolen observatietijd. Zij kan vroeger eindigen als het gerecht gelast er een einde aan te maken.

Het O.M., de verdachte of zijn raadsman kunnen hoger beroep instellen tegen de beslissing van de R.K.C.R. en van de Correctionele rechtbank waarbij de inobservatiestelling wordt gelast of geweigerd.

Een dergelijke inobservatiestelling zou talrijke voordelen kunnen bieden voor de verdachte. Het belangrijkste voordeel is misschien wel dat er tot een meer gefundeerd deskundig verslag kan gekomen worden en tevens dat de verdachte het recht heeft om in contact te staan met de geneesheer van zijn keuze.

De wet zegt in Art. 6 § 5.: 'Tijdens de observatie mag de verdachte de deskundigen, bij ter post aangetekende brief, de adviezen van de door hem gekozen geneesheren overleggen; de deskundigen moeten zich, alvorens te besluiten, in hun verslag over die adviezen uitspreken, voor zover zij ingediend zijn binnen de vijftien dagen na de inobservatiestelling of iedere hernieuwing ervan'.³

Het is dan ook verwonderlijk dat er vanuit de advocatuur niet meer op een dergelijke inobservatiestelling wordt aangedrongen op het ogenblik van de aanstelling van een psychiatrisch expert.

D. Het oriënteringscentrum

Artikel 14 van de wet voorziet onder meer in de oprichting van een oriënteringscentrum. De bedoeling van dit centrum is de Commissies te adviseren over de aanwijzing van een inrichting.

Anno 1983 werd een dergelijk oriënteringscentrum nog steeds niet opgericht...

E. Het sociaal onderzoek

Momenteel is het zo dat de sociale dienst verbonden aan de C.B.M. zijn eerste uitvoerig verslag neerlegt op het ogenblik dat de verdachte geïnterneerd is en voor de C.B.M. dient te verschijnen. Deze diens heeft dus enkel een voorlichtingstaak naar de C.B.M. toe. Het specifieke van deze taak wordt verder uitgediept in een volgende rubriek.

Nuttig en wenselijk zou zijn deze informatie bij het deskundig verslag te voegen, vóór de beslissing van de raadkamer of de rechtbank zou genomen worden (naar analogie met de probatie). Deze probleemstelling zou kunnen ondergaan worden wanneer bij de aanstelling van de deskundige niet één discipline zou betrokken worden maar een multidisciplinair team. Dokter Paul Lievens behandelt trouwens de wenselijkheid daarvan in zijn rapport.⁴

---

3. Minister van Justitie, *ibid*, blz. 7.

4. Dr. P. LIEVENS, *L'Expertise psychiatrique et psycho-sociale en Justice*, Rapport du groupe d'étude, Belgische Vereniging voor Criminologie, Brussel, augustus 1980, blz. 17 e.v.

II. WERKING VAN DE C.B.M.

A. Samenstelling van de C.B.M.

De C.B.M. wordt samengesteld uit een voorzitter-magistraat, een advocaat en een geneesheer-psiater.

In dat verband verklaarde Dr. De Waele:

'We hebben reeds gewezen op het feit dat de Commissies meestal samengesteld zijn uit oudere heren. Met alle respect voor hun ouderdom moet hier klare taal gesproken worden: het is inderdaad onaanvaardbaar dat de uiterst moeilijke taken die door de Commissies moeten vervuld worden nu juist aan mensen toevertrouwd worden van wie het onzinnig en onrechtvaardig is te verwachten dat zij, ná de pensioen-leeftijd bereikt te hebben, de nodige zin voor innovatie aan de dag zullen leggen om op creatieve en therapeutisch efficiënte wijze hun functies uit te oefenen. In het voorbijgaan willen we nog de uiterst geringe aanwezigheid van vrouwen in de Psychiatrische Commissies aanstippen.

De gemiddelde leeftijd van de Commissieleden is niet het enige probleem. Men heeft ook redenen om zich zorgen te maken over de competentie en de opleiding van de Commissieleden die, uitgaande van psychiatrische verslagen, en van sociale enquêtes tot besluiten moeten komen betreffende uitstel of in vrijheidstelling.

Het is hier natuurlijk niet de bedoeling de oorspronkelijke beroepscompetentie van bepaalde commissieleden in twijfel te trekken. De vraag is echter of hun beroepscompetentie volstaat om als commissieleden te fungeren. Têrwijl er van de voorzitter en auditeurs van de arbeidsrechtbanken verlangd wordt dat ze zich in sociaal recht zouden gespecialiseerd hebben, worden geen analoge eisen gesteld noch aan de Voorzitter van de Commissie, noch aan de vertegenwoordiger van de balie'.⁵

B. Bevoegdheden

- Na iedere beschikking tot internering wijst de Commissie de inrichting aan waar de geïnterneerde zal opgenomen worden. Deze inrichtingen zijn in beginsel Inrichtingen tot Bescherming van de Maatschappij. Om therapeutische redenen en mits speciale motivering kan de plaatsing in een privé-instelling bevolen worden. Deze moet beantwoorden aan de eisen door de wet gesteld.
- De Commissie kan ambtshalve, op verzoek van de Minister van Justitie, de Procureur des Konings, de geïnterneerde of zijn raadsman, de overbrenging naar een andere inrichting bevelen.
- De Commissie kan het stelsel van beperkte vrijheid toestaan. De voorwaarden en modaliteiten hiertoe worden door de Minister van Justitie bepaald.
- De Commissie beslist over de invrijheidstelling van de geïnterneerde zodra zijn geestestoestand voldoende verbeterd is en de voorwaarden voor zijn reklassering vervuld zijn. Beide voorwaarden moeten samengaan.

---

5. Prof. Dr. J.P. DE WAELE, *ibid*, blz. 16, 17. Vgl. *Panopticon*, 1983, 240.

De invrijheidstelling kan op proef of definitief zijn. De op proef in vrijheid gestelde staat onder voogdij en dit tijdens een termijn en volgens de modaliteiten door de Commissie bepaald. Verloopt de proefperiode gunstig dan kan de definitieve invrijheidstelling bevolen worden. Leveren de gedragingen een gevaar op voor de maatschappij of worden de gestelde voorwaarden niet nageleefd, dan kan de op proef in vrijheid gestelde geïnterneerde opnieuw in een psychiatrische afdeling opgenomen worden. De C.B.M. beslist dan opnieuw over de plaats van internering.

De C.B.M. geeft aan de Minister van Justitie advies over de wenselijkheid personen te interneren die in de loop van de strafuitvoering krankzinnig of abnormaal schijnen te zijn. Alleen op eensluitend advies van de C.B.M. mag de Minister van Justitie interneren. De Commissie bepaalt wanneer internering niet meer nodig is. De Minister van Justitie gelast echter in voorkomend geval de terugkeer naar de gewone gevangenis (op advies van de Commissie). Wanneer de Commissie niet anders beslist, heeft de vroeger opgelopen gevangenisstraf geen betekenis en blijft betrokkene verder geïnterneerd. Het gaat hier trouwens om een louter administratieve maatregel, waartegen geen beroep mogelijk is.

We merken op dat de geïnterneerde geen mogelijkheid heeft om beroep aan te tekenen tegen een beslissing van de Commissie. De mogelijkheid om in verbreking te gaan is beperkt tot procedurefouten.

C. Lokale verschillen in werking van de C.B.M.

- Met uitzondering van de C.B.M.-Leuven verplaatsen alle Commissies zich regelmatig naar de instelling waar de geïnterneerde verblijft. Daar worden dan in een eerste zitting de geïnterneerde zelf, de directeur en of de psychiater gehoord. In een tweede zitting, enkele dagen later (met uitzondering voor Gent waar het 2 à 4 weken duurt) gehouden in de zetel van de Commissie, worden dan de Procureur des Konings en de Raadsman gehoord en de beslissingen genomen. De eerstgenoemde Commissie laat doorgaans de geïnterneerde overkomen naar de Hulpgevangenis te Leuven. De directeur en psychiater worden dan vertegenwoordigd door deze van Leuven Hg.

- Bij de meeste Commissies moet een aanvraag gedaan worden om te verschijnen. Bij de C.B.M.-Gent daarentegen verschijnt iedereen automatisch maar neemt men het niet zo nauw met de termijn van zes maanden. Het genezingsproces in functie stellen van een zesmaandelijks verschijning voor de Commissie is een onlogisch automatisme. Bij een cassatieprocedure begint de termijn van 6 maanden, waarna een geïnterneerde zijn aanvraag mag doen om terug voor de Commissie te Antwerpen te verschijnen, pas opnieuw te lopen nà de uitspraak van het Hof van Cassatie.

- De C.B.M.-Gent werkt met twee Commissies. Een eerste fungeert als verwijzingscommissie, een tweede (samengesteld uit de plaatsvervangers) doet de verplaatsingen naar de instellingen. Tussen beide Commissies zou er geen coördinatie bestaan voor wat de wijze van werken betreft. Voor wat het samenstellen van het sociaal dossier betreft, bestaan er ook onderlinge verschillen.

Over de termijn van V.O.P. is er eveneens geen overeenkomst tussen de verschillende C.B.M. De proefperiodes belopen 3 jaar (Gent) of 5 jaar (Leuven),

terwijl Antwerpen ze afhankelijk maakt van de zwaarwichtigheid van de feiten (3, 5, of 7 jaar).

- De voorwaarde tot verplichte psychiatrische consultatie wordt door de ene Commissie systematisch opgelegd (Antwerpen), terwijl dit bij de andere niet systematisch verplicht is. Ook de controle op de effectieve naleving ervan wordt door de ene Commissie wel (Antwerpen) en door de andere niet rechtstreeks uitgevoerd.

D. Rol van de maatschappelijk assistenten

De m.a. hebben ontegensprekelijk een belangrijke rol te vervullen in de uitvoering van de interneringsmaatregel. Zij willen bereiken dat de C.B.M. een persoonsgerichte benadering van de cliënt nastreeft, in plaats van louter te werken met het naakte en ongeïnterpreteerde feitenmateriaal uit het gerechtelijk dossier.

Door schriftelijke en mondelinge informatie brengen zij de Commissie op de hoogte van de actuele situatie van de geïnterneerde op sociaal gebied.

Hun inbreng staat op gelijke voet met de informatie die door andere disciplines wordt naar voor gebracht en heeft tot hoofddoel: de geïnterneerde als 'mens' beter te laten kennen en begrijpen, en meteen te helpen vaststellen wat er in de toekomst het best voor hem en met hem kan geschieden.

Dat heeft voor gevolg dat aan de Commissie de mogelijkheid geboden wordt om tot een geïndividualiseerde beslissing te komen, zowel voor wat een vrijstelling op proef als voor wat een plaatsing betreft.

Het belang van de rol die de m.a. zouden kunnen spelen tijdens een observatieperiode werd reeds eerder aangestipt. Voor het samenstellen van een deskundig verslag zouden zij waardevolle inlichtingen op sociaal gebied naar voor kunnen brengen.

Samengevat kan gezegd worden dat, ondanks de beperkingen ontstaan door de reglementen inzake de toepassing van de wet enerzijds, en de gebrekkige en onvoldoende materiële accommodatie anderzijds, het menselijk aspect tijdens de uitvoering van de interneringsmaatregel niet helemaal verloren gaat en dat de sociale dienst hieraan een belangrijke bijdrage levert.

III. VERZORGING – PLAATSING – NAZORG

A. Begeleiding en behandeling intra muros

'Begeleiding en behandeling van gedetineerden is een vrij actueel onderwerp. Allerlei vragen hieromtrent worden in diverse artikels behandeld. Zo wijst men ondermeer op het spanningsveld tussen de interne en externe penitentiaire hulpverlening, wijst men op het gevaar van 'therapeutisering' van de gevangenis en de daarmee eventueel tot stand komende 'therapeutische bestraffing', vraagt men een aantal miniregels vast te leggen indien therapieën toch geïnitieerd worden'.⁶

6. BROOThAERTS, J.P. en MENTENS, R., *Zijn er in de huidige context behandelingsmogelijkheden op een afdeling Sociaal Verweer?*, Panopticon, 1982, 435.

De schrijvers vervolgen hun artikel met erop te wijzen dat een aantal mensen zich afvragen of verplichte behandeling wel geoorloofd is en of een dergelijke gedwongen behandeling wel tot resultaat kan leiden. Anderen zijn van oordeel dat het verplichte karakter moet gerelativeerd worden en dat er op die wijze geïnterneerden worden bereikt die hulp nodig hebben, maar die men niet kan bereiken zonder het verplichte karakter.

Feit is alleszins dat de bestaande wetgeving terzake bepaalt dat de nodige behandelingen kunnen uitgevoerd worden zodanig dat de psychische toestand van de geïnterneerde dermate verbetert dat een V.O.P. kan overwogen worden. Frustrerend is het feit dat, meer dan 50 jaar na de eerste wet, nog altijd niet de voorziene hospitalen (die beantwoorden aan de geest van de wet) gebouwd werden.

Effectieve internering gebeurt doorgaans nog binnen de gevangensmuren. Vooraleer over de mogelijke behandelingsmethoden te praten wordt een schets gegeven van de bestaande populatie van geïnterneerden. Uit een te Merksplas uitgevoerd onderzoek blijkt het volgende: psychosen 36 %, mentale handicap 46 %, sex. afw. 36 %, alc.-drugs 49 %, psychopathie 29 % en diversen 9 % (epilepsie e.a.).

Daar stelt men vast dat er een merkelijke verschuiving valt te noteren. Het aantal psychopaten zou dalen ten gunste van de psychotici. Bovendien stelt men een merkelijke stijging van het aantal chronische patiënten vast. Verschillende factoren die daarin een rol spelen zijn:

- dat de privé psychiatrische centra om diverse redenen een sterke selectie doorvoeren,
- dat er door de privé-instellingen voornamelijk regionaal gewerkt wordt,
- dat de afbouw van het aantal beschikbare bedden voor chronische patiënten de wachttijd voor de geïnterneerden nog langer maakt,
- dat de trend bestaat slechts personen met een uitgesproken psychopathologische problematiek te interneren.

Al deze factoren samen maken dat de personen in instellingen tot bescherming van de maatschappij minder ventileren en er als het ware een steeds groter wordend 'residu' gevormd wordt waarvoor de toekomstperspectieven uiterst beperkt zijn. Daarmee rekening houdend wordt de vraag of een behandeling 'de facto' buiten het penitentiair milieu moet gebeuren een in hoofdzaak theoretische aangelegenheid.

Geplaatst tegenover deze populatie van geïnterneerden met hun psychopathologie stellen zich bijzondere behandelingseisen. Zowel qua infrastructuur als qua personeelsbezetting zouden deze het best gerealiseerd worden door middel van therapeutische programma's in een flexibel, maar wel omschreven kader. Dat zou namelijk de mogelijkheid bieden om een groter aantal geïnterneerden terzelfdertijd te behandelen binnen een kader waarin toch een aantal standaardprocedures kunnen toegepast worden. Zo stellen de schrijvers het in het aangehaalde artikel.

In de praktijk vinden we enkele kleine projecten te Merksplas. Zo loopt er een Token Economy programma en bestaat er een atelier waar gewerkt wordt op het niveau van beschutte werkplaats.

Knelpunten die het verder uitbouwen van de behandelingsmogelijkheden belemmeren zijn niet zo eenvoudig te duiden omdat we te maken hebben met

een vrij complexe situatie; een samenloop en samenspel van diverse factoren. Enkele basiselementen hierin zijn het beperkt aantal instellingen waar het Ministerie van Justitie over beschikt; het niet langer beantwoorden van de classificatienormen aan het patiëntenbestand; de moeilijkheid om een geïnterneerde naar een privé-instelling over te plaatsen.

‘Wat men ook als verrechtvaardiging van dergelijke toestand naar voor moge brengen is onduidelijk indien men ernst maakt met de Wet tot Bescherming van de Maatschappij... Het is hoog tijd dat verantwoordelijke overheden hieromtrent klaar en duidelijk stelling zouden nemen en de moed zouden hebben om de passende politiek te voeren’.⁷

In verband met eventuele veranderingen wil de sociale dienst zijn stem laten horen.

B. Begeleiding en behandeling extra muros

1. Opvang in het familiaal milieu

Zonder te veralgemenen moeten we opmerken dat het oorspronkelijk familiaal midden vaak marginaal is ingesteld en het erg moeilijk heeft om zich in onze maatschappij te handhaven. Een terugkeer van de geïnterneerde betekent dan vaak een extra belasting die de mogelijkheden overstijgt.

2. Opvang in homes

Momenteel is het aanbod van homes voor thuis- of daklozen relatief groot. Een groot gedeelte van de kandidaten kan binnen relatief korte periode geplaatst worden. Opvallend hierin is het grote verloop van de populatie. Het probleem dient gesteld dat, ondanks de goede bedoelingen die door de leiding van deze homes aan de dag worden gelegd en met alle respect voor hun inzet, diegenen die nood hebben aan een duidelijke structuur en een goede omkadering hier niet aan bod komen. De meeste van deze instellingen verlangen een minimum aan zelfredzaamheid en persoonlijk engagement. Begrijpelijk dat heel wat van onze geïnterneerden precies op dat vlak te kort schieten. Homes voor mentaal gehandicapten, waar een deel van onze geïnterneerden toch op aangewezen is (cfr. de cijfers van Merksplas) zitten doorgaans eivol en volgen ongeveer dezelfde opnamemethoden als de private psychiatrische instellingen, wat de opnamemogelijkheden voor ons cliënteel erg klein maakt.

3. Aspecten die de begeleiding extra muros bemoeilijken

– De *voorwaarden* worden doorgaans vrij algemeen gesteld in een ambtelijke taal. Dat maakt dat ze door de begeleiders naar de geïnterneerden toe moeten vertaald worden en/of dat ze door de geïnterneerden naar eigen goeddunken geïnterpreteerd worden.

---

7. Prof. Dr. J.P. DE WAELE, *ibid.* blz. 13, Vgl. *Panopticon*, 1983, 239.

- *Geldbeheer* kan op diverse manieren gebeuren. Het meest wenselijke zou zijn dat er, indien nodig, telkens een voorlopig bewindvoerder wordt aangesteld. Wanneer de geïnterneerde vrij op proef wordt gesteld, vervalt de voorlopige bewindvoering voor zover die aangeduid was door de Commissie; geldbeheer blijft vaak noodzakelijk. Gewoonlijk worden de maatschappelijk assistenten belast met het beheer van de uitgaven.

Dergelijke toestand is allerminst wenselijk en creëert een geest van achterdocht. Bovendien stelt zich de vraag of zij daar juridisch wel voor bevoegd zijn en waar de verantwoordelijkheid ligt in geval van betwisting. Indien er toch toezicht zou moeten bestaan, zonder dat er evenwel een voorlopig bewindvoerder wordt aangesteld, lijkt ons een vorm van budgetbegeleiding meer aangewezen.

- *Geïnterneerden* die vrijgesteld werden op proef, staan vermeld in het *centraal signalementsblad*. Dat houdt in dat ze bij iedere controle (b.v. op luchthavens, grensposten, op de weg, in café's) aan een nader onderzoek worden onderworpen. De seining en controle daarmee gepaard gaande kunnen behoorlijk frustrerend werken, kunnen zelfs nefast zijn, en zelfs tot broodroof en eerroof leiden.

Waarom worden geïnterneerden geseind?

Wellicht bestaat de mogelijkheid, indien een dergelijke seining toch noodzakelijk zou zijn, een nauwkeuriger omschrijving te geven zodanig dat diepergaand onderzoek niet stelselmatig noodzakelijk is.

- *Bij wederaanhouding wegens niet naleven van de voorwaarden*, zou een nadere omschrijving van de redenen gespecificeerd moeten worden, ten behoeve van de geïnterneerde zelf, het onthaal en de verdediging.

IV. DE SOCIALE DIENST IN HET KADER VAN DE UITVOERING VAN DE WET VAN 1 JULI '64

In de wet zelf vinden we bijzonder weinig terug over de rol van de sociale dienst. Enkel in artikel 20, eerste lid, wordt gewag gemaakt van het feit dat de op proef vrijgestelde onderworpen wordt aan een sociaal-geneeskundige voogdij.

In een interne nota van het Bestuur der Strafinrichtingen, dienst Studiën en Algemene Zaken, vinden we dat de maatschappelijk assistenten als opdracht hebben de sociale en familiale toestand te onderzoeken om de Commissie tot Bescherming van de Maatschappij in te lichten ten einde deze in de mogelijkheid te stellen tot een beslissing te komen.

In de dagelijkse praktijk vinden we naast een combinatie van bovenstaande taken nog een derde aanvulling, met name de begeleiding, zowel bij de plaatsing als bij de latere vrijstelling op proef. De wenselijkheid van een maatschappelijk onderzoek vóór de uitspraak, werd reeds beklemtoond.

Concreet begint de taak van de maatschappelijk assistenten op het ogenblik van de internering.

A. De Basisenquête

Deze wordt enkel te Antwerpen systematisch uitgevoerd. Zij heeft tot doel de C.B.M. een zo klaar mogelijk beeld te geven van de persoonlijkheid van de cliënt, zijn houding ten overstaan van de delicten, zijn gevoelens omtrent de interneringsmaatregel en de eventueel daaraan verbonden verdere verzorgingspe-

riode. De persoonlijkheid van de cliënt wordt verder omschreven in punten als de invloed van de opvoeding, beroepsbekwaamheden, ethische en maatschappelijke normen en interessepunten. Ook aan de huidige aspecten van de persoonlijkheid, zijn toekomstplannen en verwachtingen, alsook aan de voorkeur voor behandeling in een bepaalde instelling, wordt de nodige aandacht geschonken.

Daarnaast wordt ook de houding van de familie ten overstaan van de cliënt en haar vizie op het gebeuren nagegaan, alsmede haar bereidheid om met betrokkene contact te houden en hem eventueel te helpen bij een latere reclassering.

In het besluit, ten slotte, worden de voornaamste punten van het rapport samengevat en worden voorstellen geformuleerd in het licht van een behandeling in één of andere instelling, of voor een vrijstelling op proef.

B. De plaatsing

Wanneer de cliënt geplaatst wordt in een instelling, houden de maatschappelijk assistenten contact in zoverre dat zij de zittingen van de Commissies in de verschillende instellingen bijwonen.

Tijdens zijn plaatsing in een staatsinstelling, kan de geïnterneerde voor zijn sociale problemen, een beroep doen op de inside-worker. Met de familie van de geplaatste geïnterneerde wordt contact gehouden telkens hij of één van de familieleden erom vraagt.

Door de instelling waar de geïnterneerde geplaatst is, kunnen enquêtes gevraagd worden om verschillende redenen (plots stopzetten van bezoek b.v.).

Vooraleer een geïnterneerde wordt vrijgesteld, wordt meestal een enquête uitgevoerd in het milieu waarin de reclassering zal starten. In geval van plaatsing in een home worden vooraf contacten gelegd en de nodige nuttige inlichtingen voor opvang en begeleiding doorgegeven.

C. De vrijstelling

Bij een vrijstelling op proef neemt de concrete maatschappelijke begeleiding een aanvang. Deze taak is tweërlei: vooreerst de geïnterneerde begeleiden en tevens toezicht houden op het naleven van de voorwaarden.

Dit laatste is eigenlijk het meest delicate omdat men op een tactvolle wijze de cliënt moet laten verstaan dat het geen kortzinnige, autoritaire vorm van controle is, maar een hulp om zich zo goed mogelijk te handhaven.

De maatschappelijk assistenten gelast met de begeleiding hebben de indruk dat de Commissie niet altijd rekening houdt met de adviezen in verband met bijvoorbeeld opschorting van medisch toezicht of definitieve vrijstelling of reclassering. Daar waar aangenomen kan worden dat de maatschappelijk werker door regelmatige en uitgebreide contacten de cliënt en diens situatie vrij goed kent, wordt zijn rapport terzake automatisch opzij gelegd wanneer er tegenadvies is van een psychiater die zijn contacten met de cliënt soms toch erg kort en oppervlakkig houdt en die geen voeling heeft met het milieu van de cliënt.

De maatschappelijk werkers worden niet verwittigd van de oproeping van

hun cliënt voor de C.B.M. Een recent verslag kan nochtans de C.B.M. ter zitting voor verkeerde beslissingen behoeden.

De controle op het naleven der voorwaarden door het secretariaat van de Commissie, doet een gebrek aan respect voor de betrouwbaarheid en bekwaamheid van de maatschappelijk werker veronderstellen.

V. HOE ERVAART DE GEÏNTERNEERDE DE OPGELOPEN MAATREGEL?

A. Fase van het onderzoek

Van zodra er sprake is van internering, begint het gevoel van onveiligheid bij de beklagde. Door de gebrekkige, of zelfs verkeerde informatie, weet de man of vrouw in kwestie niet exact wat hem of haar te wachten staat. Het beeld dat zij over de internering hebben is dikwijls gekleurd door de verhalen van medegeïnterneerden. Zelfs de raadsman geeft zelden een duidelijke uiteenzetting over het doel van de maatregel en over het verloop ervan. Gedurende de voorhechtenis leeft bij veel cliënten de idee dat zij zelf een keuze tussen een internering of een veroordeling kunnen maken (waarin zij soms door hun raadsman worden bevestigd).

Uit hun woorden blijkt verder dat zij ook naar de deskundige toe vragen stellen en verlangens uiten inzake het al dan niet wensen van de internering. Veelal ontbreekt het deze mensen en hun advocaten aan informatie over de internering.

Het deskundig onderzoek laat doorgaans een gevoel van onvoldaanheid achter. Tussen deskundige en beklagde komt het zelden tot een echt gesprek. De onderhouden zijn vaak onthutsend kort, zodat de onderzochte zich afvraagt waar de deskundige al die gegevens over hem vandaan haalt, terwijl de vragen en verlangens met betrekking tot de wenselijkheid van de internering niet aan bod komen.

Minderwaardigheidsgevoelens ten opzichte van de familie, de maatschappij en de andere gedetineerden komen sterk naar voor bij de beklagde, zodra er sprake is van een interneringsmaatregel.

Zeer zelden wordt de internering aan gevoeld als een gepaste of rechtvaardige maatregel.

Slechts een minderheid laat voorkomen de internering te verkiezen om een zware gevangenisstraf te ontlopen. Sterk leeft ook het gevoel van onmacht ten opzichte van de interneringssituatie. Vaak heeft de betrokken persoon het gevoel dat hij meegesleept wordt in een malle molen en dat er geen uitweg meer is. Hij voelt zich willekeurig behandeld. Verschillende geïnterneerden hebben de indruk dat ook de feiten, waaraan zij zich schuldig gemaakt hebben, medebepalend zijn voor het uitspreken van een internering. De beklagde die aan een psychiatrisch onderzoek werd onderworpen, heeft de indruk langer in voorhechtenis te blijven dan anderen; vandaar veel vragen aan de sociale dienst om de deskundige te contacteren en hem tot meer haast aan te zetten.

Heel wat leed zou kunnen worden vermeden indien, zowel de onderzoeksrechter, als de raadsman en de deskundige en ruimere informatie zouden verstrekken in verband met de internering en de uitwerking ervan.

Niet alleen de maatschappij zou moeten gesensibiliseerd worden wat haar opvattingen ten opzichte van de internering betreft. Meer bepaald in de arresthuizen moet de nodige informatie verschaft worden.

Na de uitspraak van de internering volgen meestal negatieve reacties, want de internering wordt dikwijls als de ergste, de laatste maatregel gezien.

De grote meerderheid heeft duidelijk moeite met het aanvaarden van de termen 'ontoerekeningsvatbaar' en 'verminderde verantwoordelijkheid'. 'Men verklaart mij voor gek'. Zij voelen zich ook niet ziek. Zij wisten wel wat zij gedaan hadden.

Een gevangenisstraf lijkt in die zin beter aanvaard te worden en veel minder als vernederend aangevoeld (vooral bij de 'geestesgestoorden').

Anderzijds gaat men zoeken naar voordelen van de internering. Een hardnekkige misvatting bestaat hierin dat men als geïnterneerde niet meer vervolgd kan worden door de burgerlijke partij voor boetes en gerechtskosten, want: 'wij zijn niet verantwoordelijk'.

B. Werking van de Commissie

De geïnterneerde ervaart zijn eerste verschijning voor de Commissie als geweldig beangstigend. Hij weet de personen, die rond de tafel geschaard zijn, niet juist thuis te brengen. Hij voelt zich vaak onbegrepen en ongekend.

Bij veel geïnterneerden leeft ook de idee dat de Commissie als het ware een morele verplichting heeft hen bij hun eerste verschijning vrij te spreken wanneer zij een zinnig reclasseringsvoorstel kunnen voorleggen. Deze opvatting wordt mede tot stand gebracht door een veel gebruikt argument van de verdediging dat een verwijzing naar een staatsinstelling de problematiek van de cliënt niet ten gunste kan oplossen.

Bij latere verschijningen heeft hij het gevoel dat er niet altijd rekening gehouden wordt met een positieve evolutie. Daarentegen worden negatieve evoluties bijzonder benadrukt. De geïnterneerden ervaren ook sommige uitspraken van de commissieleden als onbetrouwbaar.

Indien ze, tijdens hun verschijning voor de Commissie bemoedigend worden toegesproken of indien er veel uitleg gevraagd wordt over hun toekomstplannen, verwachten zij zich aan een gunstmaatregel.

Een behoud komt in dat geval hard aan en wanneer zij dan nog ervaren dat bij een volgende verschijning de commissieleden zich hun vroegere, vage beloften en belangstelling niet meer herinneren, is het vertrouwen doorgaans weg.

Bij ondervraging van geïnterneerden en vooral bij de beoordeling, valt het op hoe sommige commissieleden weinig of geen begrip kunnen opbrengen voor de mentaliteit en de leefwereld van de man of vrouw in kwestie.

Het is belangrijk dat de Commissie zich kan inleven of zich alleszins vertrouwd kan maken met de gemoedsgesteldheid waarin de geïnterneerde verkeert op het ogenblik van zijn verschijning. Een subtielere, meer voorzichtige ondervraging, met oog voor het effect van opmerkingen, is van groot belang.

C. Verzorging - behandeling - plaatsing

Plaatsing in een privé-instelling wordt doorgaans als een gunst ervaren. Voor de meeste geïnterneerden blijft het echter van twee kwalen de minst slechte kiezen.

Dikwijls zonder veel besef van de eigen problematiek, de aangevraagde behandeling en het te verwachten leefregime, menen zij dat een opname in een privé psychiatrische instelling verkieslijker is. Maar wat een teleurstelling als er geen plaats gevonden wordt!

Er is een overwegend verlangen bij de geïnterneerden naar een gelijke behandeling zoals de andere gevangenen. In feite voelen zij zich, door de onbepaaldheid, nog zwaarder gestraft.

Bij het begin voelen velen reeds aan dat de uitspraak van de internering weinig aan hun onzekere situatie oplost; zij weten nog niet wanneer zij voor de Commissie zullen komen en hebben ook nog geen enkel vooruitzicht op vrijstelling. Verschillende onder hen worden nadien overgeplaatst naar een psychiatrische afdeling van een andere gevangenis, dikwijls op zaal, terwijl zij voordien als 'gewone beklaagde' tussen andere gedetineerden geleefd hebben.

De termijn van zesmaandelijks verschijning voor de Commissie wordt als zeer lang ervaren en vormt een extra psychische belasting. In die periode wordt bij veel mensen het besef van het onbepaalbare van de interneringsmaatregel heel duidelijk.

In de interneringscentra is er een weinig individualistische behandeling. Classificatie van de zieken bestaat niet. Er is te weinig werk in deze instellingen en de bezigheidstherapie is onvoldoende. In niet weinig gevallen is het interneringscentrum-milieu ziekermakend.

Een betere materiële accommodatie en gespecialiseerd personeel is vereist.

Tussen geïnterneerde en Commissie bestaat er in feite een éénrichtingsverkeer. Van de betrokkene wordt verwacht dat hij ieder verzoek aan de Commissie voldoende motiveert; de Commissie verantwoordt echter haar beslissingen niet.

De geïnterneerde die onder twee regimes valt (artikel 21) kan van geen van de voordelen die beide regimes kunnen bieden, genieten. Hij is in feite nog zwaarder gestraft.

In geval van cassatie, kan de geïnterneerde geen enkele gunst vragen, tot er in zijn zaak een uitspraak is. Zijn zesmaandelijks termijn begint maar pas te lopen vanaf de datum van de uitspraak.

Problemen op familiaal en maatschappelijk vlak ontstaan bijna onvermijdelijk in gevallen van een langere interneringsperiode.

Men weegt steeds de duur van het verblijf af tegenover het gepleegde delict. De geïnterneerden voelen zich vlug benadeeld. Ze vergelijken elkaars situatie naargelang de gepleegde feiten en de toegestane gunsten. Ze nemen al vlug de benaming van 'klassejustitie' in de mond.

Er bestaat een groot gebrek aan informatie naar alle richtingen voor wat het hoe en waarom betreft van beslissingen of voorstellen.

1. De vrijstelling op proef

Deze leidt bij herhaling tot een nieuwe, negatieve confrontatie met het geïnterneerd zijn; deze lijkt ons veel sterker voor die personen, die in een privé-instelling werden opgenomen, waar zij veelal door medepatiënten en personeel als het slechtste cliënteel worden aanzien.

Bij vrijgestelden in een min of meer zelfstandige leefsituatie is deze identificatie als geïnterneerde veel minder sterk en worden de opgelegde voorwaarden bij het merendeel als minder drukkend ervaren. Na verloop van een tweetal jaar vinden wij bij een groot deel van deze mensen toch ook het verlangen naar een beëindiging van de internering. Er ontstaat dan ook een sterk aandringen op definitieve vrijstelling, die een grote symbolische waarde krijgt.

2. De voorwaarden

Voor de meeste geïnterneerden die zijn vrijgesteld op proef, betekenen de opgelegde voorwaarden een groot knelpunt. Wil men met deze voorwaarden de geïnterneerden helpen tot een zo goed mogelijke aanpassing in de maatschappij te komen, of willen zij de maatschappij zo goed mogelijk beschermen?

De voorwaarden zijn niet individueel aangepast, zij bevatten dikwijls onnodige en vernederende beperkingen.

In Antwerpen wordt de psychiatrische begeleiding in alle gevallen opgelegd en zonder dat er enig therapeutisch effect kan verwacht worden. Soms kan de geïnterneerde zijn behandelende arts niet vrij kiezen. Financieel betekent het naleven van deze voorwaarde soms een harde dobber.

De extremiteit van de geformuleerde voorwaarden houdt mogelijkheden tot reclasseren, vooral op professioneel gebied, tegen. De geïnterneerden vrij op proef, die opgeroepen worden voor de Commissie in verband met niet naleven van de voorwaarden, worden soms onnodig op zeer autoritaire wijze aangepakt.

De rechtszekerheid van vrij op proef gestelde geïnterneerden is erg zwak. Ook omwille van een geringe aanleiding kunnen zij wegens 'niet naleving der voorwaarden' opnieuw worden opgesloten. Betrokken geïnterneerden hebben geen verweer en moeten wachten tot zij voor de Commissie verschijnen om zich te verdedigen op de 'eerstvolgende nuttige zitting' die weken op zich kan laten wachten.

3. De opvang in homes

De bestaande homes stellen teveel eisen aan de aspirant-cliënten; de vraag tot plaatsing gaat zelden spontaan van de geïnterneerde zelf uit. Er bestaat een negatieve motivering: opname in een home als een kans om buiten te geraken.

Door andere bewoners worden de geïnterneerden vaak als minderwaardig en orde-verstorend behandeld.

Besluiten en voorstellen

- Er wordt te weinig gebruik gemaakt van de inobservatiestelling, terwijl deze voorziening vele voordelen kan bieden bij de procedure tot internering. Samen met andere disciplines is het aan te bevelen een maatschappelijke enquête in te schakelen bij het vooronderzoek. Inhoudelijk moeten de deskundige verslagen aan bepaalde eisen voldoen.

- Er bestaat grote nood aan meer informatie over de interneringsmaatregel, zowel bij de beklaagden als bij zijn omgeving.

- De oprichting van het Oriënteringscentrum bepaald in de wet, zou een grote hulp betekenen voor de Commissies inzake beslissingen in verband met plaatsing en behandeling.

- In de huidige stand van zaken ware het nuttig de basisenquête van de sociale dienst te veralgemenen in alle Commissies en meer gebruik te maken van maatschappelijke enquêtes om de commissieleden zo ruim mogelijk te informeren.

- Een grotere rechtszekerheid voor de geïnterneerden dient nagestreefd te worden door aanpassing van art. 21, door te voorzien in beroepsmogelijkheden tegen beslissingen van de C.B.M. en in verweermogelijkheden bij opsluiting na niet-naleving der voorwaarden.

Elke beslissing tot wederaanhouding zou gespecificeerd moeten worden en aan de geïnterneerde worden meegedeeld.

- De voorwaarden opgelegd bij vrijstelling op proef dienen geïndividualiseerd te worden. Het toezicht op het naleven der voorwaarden — ook inzake psychiatrische of medische begeleiding — dient te worden overgelaten aan de m.a. die met de begeleiding belast is.

- De periode die volgt op een vrijstelling op proef wordt te weinig gezien als een 'proef'. Verlenging van de proefperiode dient gemotiveerd te worden. Vervroegde definitieve vrijstellingen moeten meer toegepast worden bij gunstige evolutie.

- Sommige maatschappelijk assistenten stellen vast dat met de voorstellen in hun verslagen door sommige Commissies slechts eenzijdig rekening wordt gehouden.

- Psychiatrische consultaties dienen niet algemeen verplicht te worden.

- Een passende regeling voor geldbeheer dient te worden uitgewerkt.

- Een ernstige belemmering bij de reclassering wordt gevormd door de onge-nuanceerde vermelding van elke geïnterneerde in het Centraal Signalementsblad. We vragen ons af of dergelijke seining noodzakelijk is.

- Vanuit verschillende kanten wordt aangedrongen op de behandeling van geïnterneerden in aangepaste instellingen met de nodige accommodatie en gespecialiseerd personeel.
- Regelmatig onderling contact tussen de voorzitters van alle Commissies om het beleid te bespreken is wenselijk. Het bijeenroepen van een dergelijke vergadering zou een taak kunnen zijn voor de voorzitter van de Hogere Commissie.
- De sociale dienst hoopt betrokken te worden bij de verdere planning om een positieve inbreng te realiseren.

Wergroep van Nederlandstalige
Maatschappelijke Assistenten werkzaam bij de
Commissies tot Bescherming van de Maatschappij.